

Ami Cholnoky Viktorról elmondható

Lengyel András:
*Az esthajnali csillag –
Cholnoky Viktorról,*
Nap Kiadó, 2015.

Cholnoky Viktor fontos szerző a modern prózapoétika szempontjából, még sincs könyvtárnyi szakirodalma, annak ellenére sem, hogy állandóan félreverszük a harangokat, hogy kellene; publikálunk is róla egy-egy (kegyelem)tanulmányt, de kötetre kevesen veszik a fáradságot. Lengyel András vette. *Az esthajnali csillag* valóban hiánypótló, és ez a jelző, ebben az esetben, nem csupán egy üresen kongó marketingfrázis, ugyanis amíg össze nem áll a Cholnoky-recepció „bábeli könyvtára”, addig minden róla kiadott munka ténylegesen hiánypótló lesz.

A könyv deklaráltan nem összefüggő munkaként készült, ugyanakkor a kötetbe rendezésnél a szerző és a szerkesztő ügyeltek a linearitásra: Cholnoky életének, karrierjének, belletrisztikai fejlődésének szakaszai, az egyes témakörökkel foglalkozó tanulmányok időrendben követik egymást.

Lengyel András leginkább gondolkodástörténeti attitűdöt tett magáévá az író életének értelmezésekor. Ez a koncepció kemény dió, hiszen lényegében mindent felölel: életrajzot, hangsúlyos politikai és történelmi kontextust, művelődéstörténeti háttérrel, irodalomelméleti megközelítést, körtörténetet, és a sort még hosszan folytathatnánk. Az eredmény viszont megéri, hiszen egy átfogó, alapos munka született Cholnoky Viktorról.

Az esthajnali csillag legfontosabb sajátossága egyfajta kérlelhetetlenség. Egy árnyaltabb Cholnoky-kép felrajzolására törekszik, ami üdítő lehet a tengernyi hamis, instant nimbuszt intencionáló, túlzottan elfogult, mindenre bólogató főhajtás után, illetve mellett. Cholnoky alkoholizmusa (*Az „alkohol gyilkos anygala”* című tanulmányban – ebben a kötetben először), családfői mulasztásai nem jópofa múzsacsalogató bohémségként vannak exponálva, hanem alaposan körüljárva, az egyén történetének ok-okozatosságában nyerik el pontos helyüket. Az olyan kényes és talán kevésbé ismert tények, mint Cholnoky antiszemitizmusa, annak nivellálódása éppúgy terítékre kerülnek, mint a már gyerekkorában elkezdődő „törvényen kívüliségének” krónikája. Lengyel András hidegtű pontossággal, mindenféle finomkodást nélkülözve szedi molekuláira Cholnoky (v)egy-egy gesztusait, verbális és tettleges megnyilvánulásait, gyermekkorától

haláláig. A kötetben analogikus szerkesztésben folyamatosan jelen van az író gondolkodásának fejlődése és annak szépirodalmi manifesztációja, így egy dinamikusabb Cholnoky-portré tárul elénk.

Olvashatunk zsurnalisztikai hullámvölgyeiről: a korrektori állásától kezdve a Hétben vállalt segéd-szerkesztői megpróbáltatásain át, a Pesti Napló megbecsült cikkírójaként való „révbe éréseig”. Izgalmas afférjaival is megismerkedhetünk, amelyeknek origója szinte minden esetben a többarcú bértollnoki élet, ahol a megalkuvás az egzisztenciateremtés motorja. A századfordulón (is) gyakori jelenség, hogy az újságíró oda ír – politikai meggyőződés ide vagy oda –, ahol fizetnek munkájáért.

Ez az illúzióktól mentes történelemidézés a kötet egyik legerősebb vonása. Cholnoky életének egyéni szegmensein keresztül gazdag kép rajzolódik ki a kor-szokról is. Lengyel András munkája egy biztos alapon álló művelődéstörténeti réteget is felvisz fősze-replője mögé háttérként, ezzel is erősebb kontúrokat húzva alakja köré.

A Cholnoky ikonikus alteregójaként számon tartott novellahős, Trivulzió rejtélyére is fény derül az egyes tanulmányokból. A körülötte folyó életrajzi megfeleltetések csatározásainak felvázolása, és a vita eldöntése is ott szerepel a kötet megvalósuló célkitűzései között, amely egyben ugródeszkeként szolgál az életrajzi minták, hatások általános irodalomelméleti problémakörének körüljárásához és rendbetételéhez. Recepciótörténeti áttekintésben sincs hiány: Krúdy Gyula érzékeny leírásai mellett – többek között – Kosztolányi Dezsővel való kapcsolatának momentumai is szépen egybegyűjtve sorakoznak itt. Kapcsolatuk alakulástörténetében a fiatal Desiréről is többet tudunk meg. Az ilyen kaliberű íróársak perspektívája pedig valódi többlétudást hoz, jelentősen hozzátesz alakuló Cholnoky-képünkhöz, a recepció horizontjának egy szélesebb spektruma feszül ki előttünk.

És az a bizonyos misztikus kód, amely körülvette már életében is, és körülveszi a mai napig, mégsem oszlik, de mélyebbre, messzebbre juthatunk benne, talán kicsit többet hallunk annak a mélyhegedűnek a hangjából, amelynek ritmusára sétált, és ha szerencsénk van, talán egy pillanatra mi is ugyanazokkal az ábrándoskék, kísértetlátó szemekkel láthatjuk a világot, mint ő.

Varga Viktor

